

7. Лучанінова О., Сталь І. Проблема мотивації студентів ВТНЗ до навчально-професійної діяльності. Наукові конференції: веб-сайт. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/762> (дата звернення 08.10.2023).
8. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад. : Грущенко С. І. Харків : ХНПУ, 2019. 40 с.
9. Штученко І. Є. Мотиваційно-ціннісні детермінанти формування кар'єрної стратегії студентів технічних спеціальностей : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Харків, 2016. 21с.
10. Motivating students. Whitewater Learn Centre. University of Wisconsin: веб-сайт. URL: <https://www.uww.edu/learn/restiptool/motivating-students>.

Заєць Світлана Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник;
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»

ПЕРЕМІЩЕНІ ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СТІЙКІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПОТРЕБИ ВІДНОВЛЕННЯ

Повномасштабна агресія російської федерації спричинила руйнівні наслідки для української вищої освіти. Найбільших обсягів руйнувань і пошкоджень своїх об'єктів нерухомості зазнали Харківський національний університет імені Каразіна, Національний університет «Чернігівська політехніка», Державний податковий університет (м. Ірпінь), Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Маріупольський державний університет, Приазовський технічний університет (м. Маріуполь), Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (новозбудований корпус у м. Рубіжному Луганської області), Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» та ін. [1].

З областей, де ведуться активні бойові дії, та з прифронтових територій станом на 1 липня 2023 р., за оперативною інформацією МОН, переміщено 29 закладів вищої освіти (ЗВО) і 64 відокремлених структурних підрозділи (ВСП) ЗВО державної, комунальної й приватної форми власності (з урахуванням першої хвилі переміщення, починаючи із середини 2014 р.). Найбільше переміщених ЗВО (8) розмістилося в університетах-партнерах та/або в інших закладах освіти Дніпропетровської області (6 у місті Дніпрі і 2 в Кривому Розі) та міст Запоріжжя (3) й Києва (3). Крім цього, ЗВО переміщувалися до міст Івано-Франківська, Луцька, Кропивницького, Донецької області – по 2 університети, а також до міст Тернополя, Рівного, Миколаєва, Одеси, Вінниці, Хмельницького, Полтавської області – по одному ЗВО [2].

Всі переміщені ЗВО й ті, що розташовані на підконтрольній Україні території, повністю відновили свою діяльність у 2022-2023 н.р. і продовжують в 2023/2024 н.р.

З метою виявлення основних особливостей трансформації діяльності ЗВО, в умовах впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, геополітичних та економічних подій, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» у квітні-червні 2023 року провела серед адміністрації ЗВО онлайн-опитування на тему: «Впровадження систем менеджменту якості в ЗВО» [3].

В анкетуванні на анонімній, безкоштовній та безоплатній основі взяв участь 131 респондент – представник адміністрації ЗВО, проте придатними для цілей аналізу (відповідно до типу ЗВО) виявилось 125 відповідей представників адміністрації ЗВО зі 110 закладів вищої освіти України, з них: державних – 90, комунальних – 3, приватних – 17. В опитуванні взяло участь 12 переміщених закладів вищої освіти та 5 ЗВО, які мають пошкодження своїх об'єктів нерухомості внаслідок збройної агресії російської федерації (рис.1).

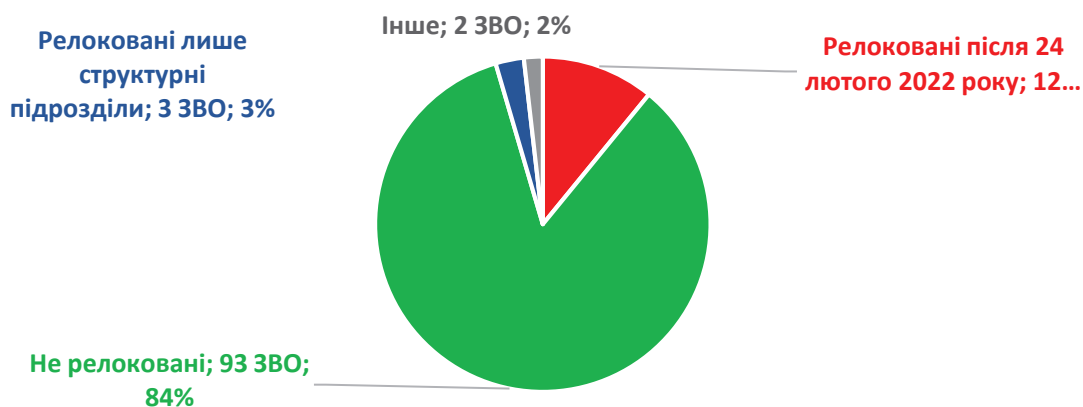

Рис. 1. Розподіл закладів вищої освіти, представники адміністрації яких взяли участь в онлайн-опитуванні, за станом релокації.

Джерело: власна розробка.

З 16 переміщених ЗВО, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України [4], в онлайн-опитуванні взяли участь представники 9-ти постраждалих та переміщених закладів вищої освіти.

Всі переміщені ЗВО, які взяли участь в онлайн-опитуванні, продовжили після переміщення здійснювати реалізацію освітніх програм, проведення науково-дослідних робіт, забезпечувати та обслуговувати освітній та науково-дослідний процеси та ін.

На першому місці серед чинників, які найбільш негативно впливали на організацію освітнього процесу у переміщених ЗВО, 55,6 % опитаних представників адміністрації переміщених ЗВО відзначили високий рівень навантаження науково-педагогічних працівників (у непереміщених ЗВО рівень навантаження на науково-педагогічних працівників стосується трохи меншої частки ЗВО – 53,3%); на другому місці – 38,9 % опитаних

представників адміністрації переміщених ЗВО відзначили брак мотивації у здобувачів вищої освіти (у непереміщених ЗВО цей чинник відзначило 31,8% опитаних); на третьому – брак мотивації у науково-педагогічних працівників (33,3% опитаних), у непереміщених ЗВО цей чинник відзначило лише 17,8% опитаних.

Слабка матеріально-технічна база як чинник, що гальмує процес удосконалення якості вищої освіти у ЗВО, була обрана 22,2% опитаними представниками адміністрації переміщених ЗВО. Відсутність сучасних інформаційних ресурсів уповільнює процес удосконалення якості вищої освіти також у 22,2% опитаних представників адміністрації переміщених ЗВО. У непереміщених ЗВО ці два чинники менш вагомі, відповідно лише 16,8% та 9,3% опитаних представників адміністрації непереміщених ЗВО їх відзначило. Близько 28% опитаних представників адміністрації переміщених ЗВО відзначили такі гальмуючі чинники як: військові дії; російська агресія; воєнний стан, пандемія; релокація; частина матеріально-технічної бази пошкоджена під час ракетного обстрілу; недостатність нормативно-правового забезпечення; відсутність запиту суспільства; недостатнє фінансування тощо. 16,7% опитаних, зазначили, що удосконалення якості освіти у переміщених ЗВО є постійним, гальмівні складові відсутні.

Представники адміністрації переміщених ЗВО на високому рівні оцінюють за останній рік попит на такі традиційні напрями їх діяльності, як підготовка бакалаврів та магістрів за кошти державного бюджету та бакалаврів за контрактом (відповідно 61,1% та 66,7% представників адміністрації мають таку думку). У непереміщених ЗВО попит на освітні програми бакалаврів та магістрів за кошти державного бюджету є високим у більшій кількості ЗВО (відповідно 65,4% та 71,0% опитаних так вважають).

Половина опитаних представників адміністрації ЗВО оцінюють на середньому рівні попит на контрактні магістерські освітні програми та науково-дослідну роботу.

44,4 % опитаних представників адміністрації переміщених ЗВО оцінили на низькому рівні попит на інші послуги та замовлення (експертні послуги, виробнича діяльність) своїх ЗВО. У непереміщених ЗВО лише 18,7% опитаних вважають низьким попит на інші послуги та замовлення (рис. 2).

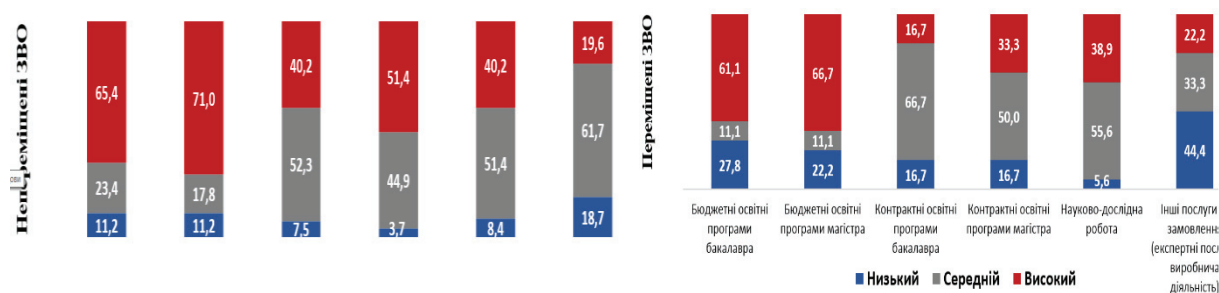

Рис. 2. Оцінка представниками адміністрації ЗВО попиту на окремі напрями їх діяльності за останній рік, % від кількості опитаних

Джерело: власна розробка.

В анкеті містилися також два питання, присвячені проектам розвитку ЗВО.

Всі опитані представники адміністрації переміщених ЗВО планують залучення додаткових ресурсів (збільшення інвестицій) у діяльність ЗВО.

Більша частка опитаних представників адміністрації переміщених ЗВО (в порівнянні з непереміщеними ЗВО) планують придбання навчально-наукового обладнання, розширення, розвиток науково-дослідних проектів, придбання/розробку комп'ютерних програм і баз даних, підвищення заробітної плати НПП, сертифікацію за стандартом ISO 21001 шляхом залучення додаткових коштів у найближчі 2-3 роки.

Для непереміщених ЗВО більш пріоритетними (крім вище означених) напрямками розвитку (у порівнянні з переміщеними ЗВО) є розвиток освітньої інфраструктури (в т. ч. ремонт, будівництво), підвищення кваліфікації своїх співробітників, залучення більш кваліфікованих працівників, розвиток інфраструктури для науково-дослідної діяльності, забезпечення здобувачів вищої освіти гуртожитками та ін. (табл. 1).

Таблиця 1

Плани підтримки проєктів/напрямів діяльності ЗВО через вкладення додаткових ресурсів (або залучення інвестицій) у найближчі два-три роки, у % від числа опитаних представників адміністрації ЗВО

Варіанти відповідей множинного вибору	Непереміщені	Переміщені
На придбання навчального, наукового обладнання	90,7	94,4
На цифровізацію діяльності ЗВО	88,8	83,3
Для розширення/розвитку освітніх програм	85,0	88,9
На розвиток освітньої інфраструктури (в т. ч. ремонт, буд-во)	82,2	77,8
Для розширення/розвитку науково-дослідних проєктів	80,4	83,3
Для придбання/розробку комп'ютерних програм і баз даних	77,6	88,9
Для підвищення кваліфікації своїх співробітників	79,4	72,2
На інфраструктуру для інклюзивної освіти (обладнання ліфтами, пандусами, спеціалізованими ліфтами тощо)	70,1	72,2
На розвиток інфраструктури для науково-дослідної діяльності	72,0	55,6
Для залучення більш кваліфікованих працівників	61,7	55,6
Для передплати періодичних видань/ресурсів	58,9	66,7
Для модернізації системи управління ЗВО	58,9	55,6
На забезпечення здобувачів вищої освіти гуртожитками	52,3	38,9
На розвиток стипендіальних програм	49,5	44,4
Для підвищення заробітної плати НПП	45,8	61,1
На залучення/підготовку іноземних студентів	47,7	50,0
Для підвищення заробітної плати адміністративним працівникам	31,8	33,3
На розробку «третьої місії»	25,2	27,8
На сертифікацію за стандартом ISO 21001	18,7	55,6
Не плануємо вкладати додаткові ресурси (збільшувати інвестиції)	2,8	0,0

Джерело: власна розробка.

Потреби у додаткових ресурсах у адміністрації переміщених і непереміщених ЗВО приблизно збігаються за потребами у розвитку інфраструктури для інклюзивної освіти (обладнання ліфтами, пандусами, спеціалізованими ліфтами тощо), модернізації системи управління ЗВО, залучення, підготовки іноземних студентів, підвищення заробітної плати адміністративним працівникам тощо.

Найбільш значущим завданням для всіх типів ЗВО, попри наявність чи відсутність додаткового фінансування, є реалізація програм вищої освіти (84,1% та 77,8% опитаних представників адміністрації непереміщених та переміщених ЗВО так вважають).

Не вистачає власних ресурсів майже у 2/3 опитаних переміщених ЗВО на фундаментальні наукові дослідження, прикладні дослідження та розробки, мережеві освітні програми з провідними ЗВО, програми подвійних дипломів, розробку цифрових освітніх ресурсів (табл. 2).

Таблиця 2

Наявність власних ресурсів у ЗВО для реалізації змін, у % від числа опитаних представників адміністрації ЗВО

Варіанти відповідей множинного вибору	Непереміщені	Переміщені
Реалізація програм вищої освіти	84,1	77,8
Реалізація програм підвищення кваліфікації	82,2	72,2
Міжнародне співробітництво	72,0	55,6
Розвиток науково-педагогічних кадрів	68,2	61,1
Залучення іноземних студентів	68,2	55,6
Організаційна структура ЗВО	59,8	50,0
Підписка на масові онлайн-курси	53,3	0,0
Діяльність у сфері культури, мистецтва або спорту	37,4	55,6
Прикладні дослідження та розробки	39,3	33,3
Експертна, консалтингова діяльність	36,4	44,4
Мережеві освітні програми з провідними ЗВО, програми подвійних дипломів	35,5	38,9
Підписка на цифрові (електронні) бібліотеки	33,6	44,4
Фундаментальні наукові дослідження	31,8	38,9
Розробка цифрових освітніх ресурсів (онлайн-курси, інтерактивні зошити, тренажери, розвиваючі ігри)	32,7	27,8
Розвиток ІТ-персоналу	20,6	16,7
Апаратна ІТ-інфраструктура ЗВО (живлення каналів, комп'ютери, сервери, мережі, Wi-Fi)	19,6	5,6
Спеціалізоване програмне забезпечення	15,9	11,1
Розроблені/оптимізовані для ЗВО цифрові системи (LMS, управління ресурсами, контингент та управління персоналом тощо)	15,0	11,1
Матеріальна база ЗВО, крім гуртожитків	14,0	5,6
Гуртожитки ЗВО	13,1	0,0
Сертифікація за стандартом ISO 21001	6,5	11,1
Виробництво товарів і послуг	4,7	5,6
Нічого з перерахованого вище	0,9	0,0
Інше	0,9	5,6

Джерело: власна розробка.

Переважній більшості опитаних переміщених ЗВО бракує власних ресурсів для розвитку ІТ-персоналу, розбудови матеріальної бази ЗВО, гуртожитків, сертифікації за стандартом ISO 21001.

Серед переміщених ЗВО майже по всіх напрямках діяльності власні ресурси для реалізації змін наявні у меншій кількості ЗВО. Лише є більше можливостей у виділенні власних коштів на діяльність у сфері культури, мистецтва або спорту (55,6% опитаних), експертну, консалтингову діяльність (44,4%), підписку на цифрові (електронні) бібліотеки (44,4%).

Повністю відсутні власні ресурси у всіх переміщених ЗВО на підписку на масові онлайн-курси та відновлення гуртожитків.

Загалом можна відзначити, що представники адміністрації переміщених ЗВО високо оцінюють можливості здійснити багато змін у ЗВО за рахунок власних коштів, що передбачається певною мірою за рахунок реалізації фінансової автономії ЗВО.

Відновлення переміщених ЗВО має базуватися на переході від підпорядкування ЗВО різним державним органам (МОН, МОЗ, Мінкультури та інформаційної політики чи місцевим органам влади) до єдиної системи вищої освіти, переході від обмеженого доступу до державного фінансування до рівного доступу до державних ресурсів як державних, так і приватних ЗВО [5].

Для переміщених університетів задля ефективної організації їх освітньо-наукової діяльності в нових місцях передбачається запровадження пілотного проєкту щодо створення в Україні на базі переміщених ЗВО (із 3–5 відібраних) «університетів нового покоління» (енергозбереження, «зелена» економіка, цифровізація науково-педагогічного процесу тощо) та «цивілізоване» повернення після перемоги переміщених ЗВО на історичні території розташування [6].

Список використаних джерел

1. Освіта України в умовах воєнного стану. *Інформаційно-аналітичний збірник*. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022. 358 с.
2. Освіта і наука України в умовах воєнного стану; виклики, розвиток, повоєнні перспективи. *Інформаційно-аналітичний збірник*. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2023. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
3. Заєць С. В., Бережна Т. І. Результати онлайн опитування «Впровадження систем менеджменту якості в ЗВО». Аналітичний звіт /за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. К. С. Шапошникова. Київ : ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». 2023. 64 с. (електронне видання). URL: <https://imzo.gov.ua/diyalnist/naukova-robota>
4. Інформація про тимчасово переміщені заклади вищої освіти, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi-ta-aktualni-kontakti-mon-pid-chas-voennogo-stanu/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi/fahova-peredvisha-visha-osvita>

5. Городніченко Ю., Сологуб І., Ведер Ді Мауро Б. (2023). Відбудова України: принципи та політика. *Паризький світ 1*. CEPR Press. 508 с. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf

6. Актуальні питання функціонування та розвитку системи освіти України в умовах збройної агресії РФ проти України : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2022. 226 с.

Кічурчак Маріанна Василівна,
доктор економічних наук,
професор кафедри економіки України;
Львівський національний університет імені Івана Франка

ГАРМОНІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ПЛАНУ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Війна має багатовимірну природу, що зумовлене її негативним впливом на економічні, соціальні та екологічні процеси в національній економіці. Відповідно, країна, яка відстоює свою територіальну цілісність, прагне не лише зберегти свою незалежність, а й пристосувати національну економіку до функціонування в умовах війни. В умовах дії воєнного стану на території України потребують корегування завдання та індикатори за цілями стратегії сталого розвитку економіки України з їх наступною адаптацією до заходів пост-воєнної відбудови країни.

На зміну основних завдань та індикаторів з досягнення цілей “Стратегії сталого розвитку” впливає низка чинників, до яких належать характер руйнувань і обсяг збитків, завданих війною, тривалість вимушеної міграції, масштаб пост-воєнного відновлення української економіки. Якщо у документі початково планували скоротити в 4 рази рівень бідності до 2030 р., збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки і підвищити його життєстійкість [1], то війна в Україні стала головною перешкодою досягнення цих завдань. Під час війни фіксують зростання рівня бідності в нашій країні та збільшення кількості людей, які потребують матеріальної підтримки, бо згідно з оцінками ООН у 2022 р. рівень бідності в Україні зріс з 5,5 % до 24,1 % [2]. У програмі повоєнної відбудови країни і цільових індикаторах досягнення цілі “Подолання бідності” необхідно скорегувати відповідні показники. Наприклад, цільовий орієнтир для осіб, добове споживання яких є нижчим 5,05 дол. США за ПКС потрібно збільшити, бо кількість людей, які потребують допомоги на початок 2023 р. становила 17,6 млн. осіб [3].

Трансформації зазнає й ціль 16 “Мир та справедливість” [1], бо завдання і основні індикатори встановлено з урахуванням гібридної війни